

variables

Què està passant amb les cures a Catalunya? Reptes i possibilitats d'acció política en perspectiva feminista

vista prèvia >

Les cures han estat fins ara les grans oblidades a l'hora de pensar i organitzar el nostre model socioeconòmic. I amb elles, qui històricament n'han dut a terme la part principal: les dones. Posar aquest àmbit al centre de l'agenda social forma part de la transformació feminista que tota societat que es vulgui regida pel principi d'igualtat ha d'afrontar. Els feminismes aporten diferents respostes sobre com abordar les cures i el repensament de la societat, per situar aquest àmbit com una prioritat en el disseny de les polítiques públiques.

Núria Vergés Bosch

Professora Agregada del Departament de Sociologia de la Universitat de Barcelona.
Directora General de Cures, Organització del Temps i Equitat en els Treballs del Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat de Catalunya.

@nuverges

Introducció

Les cures són essencials per a la sostenibilitat de la vida. Per poder viure i sobreviure, necessitem tant cuidar-nos, com que algú ens cuidi. Sense les cures tampoc hi ha possibilitats de reproducció social, ni econòmica. Sobretot, han estat les feministes qui ens ho han anat recordant des de l'acadèmia i des del carrer. Perquè si bé les cures afecten a totes les persones i haurien de ser una responsabilitat col·lectiva, cuidar s'ha adjudicat majoritàriament a les dones. A Catalunya, tot i comptar amb pioneres en la matèria des de l'inici, com la Doctora Lourdes Beneria (1937), la visibilització i politització de les cures ha estat recent i més fructífera a partir de la darrera dècada. Comptem amb trajectòria pròpia i noves propostes de política pública vers les cures que convé mostrar. Per això en aquest article, de caire divulgatiu, tinc per objectiu explorar les cures des d'una visió feminista triangulada que recupera elements dels diversos feminismes. Ho faig de manera situada en el context català i en la meua condició marcada per la participació activa en el moviment feminista, per una

trajectòria acadèmica en les Ciències Polítiques i la Sociologia, i per la meua recent incorporació al Departament d'Igualtat i Feminismes de la Generalitat. En aquest sentit, em dispo, primerament, a conceptualitzar les cures i els treballs de cures, especialment en relació amb els feminismes. En segon lloc, pretenc situar-nos en el context català actual de crisi de cures i plantejar-ne els principals reptes. Finalment, exploro algunes propostes de política pública que s'estan plantejant i implementant en el nostre context. Tot plegat per seguir contribuint als debats actuals, fer visibles les propostes d'acció política vers les cures més actuals i fomentar-ne la seva ampliació.

Cures i treballs de cures

Des del principi, per poder créixer, mantenir-nos, socialitzar-nos i poder-nos desenvolupar com a persones i com a societat algú ens ha de cuidar. Les necessitats de cures són constants en la nostra vida i les nostres societats. Així doncs, les cures són una mostra de la nostra interdependència subsistent, tot i que la

seua intensitat varia entre persones i moments vitals. Per això, cal tenir en compte que les necessitats de cures són canviants al llarg de la vida. Som totalment dependents al néixer i, sovint, al final de les nostres vides tornem a ser-ho. Però hi ha persones que mantenen elevats nivells de dependència al llarg de la vida, i, d'altres l'adquireixen en moments determinats davant d'accidents o malalties, permanents o temporals, però també per altres esdeveniments vitals.

Les cures ens garanteixen qualitat de vida i ens propulsen oportunitats vitals. Les cures generen i regeneren la vida i les seves possibilitats. En un Estat del benestar encara tan familiarista com el nostre, darrere d'aquestes cures s'espera i es compta amb que hi hagi les famílies.¹ Però qui ens cuida són majoritàriament les dones, perquè és a qui culturalment, i d'acord amb la divisió sexual del treball tradicional, hem atribuït aquests tipus de tasques de forma naturalit-

---

1 EZQUERRA; DE EGUIA HUERTA, «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya».

La societat i els seus governs han tendit a prioritzar el treball productiu en la seva definició, però també en l'organització econòmica i social col·lectiva

zada.² En aquesta divisió sexual del treball l'home s'especialitza en un determinat tipus de tasques, la gran majoria en temps de treball remunerat en el mercat laboral. La dona s'especialitza en unes altres tasques, sobretot relacionades amb les cures, en gran part no remunerades a les llars. La definició de cures no és única ni unívoca, però podríem estar d'acord en el fet que cuidar implica almenys alimentar, netejar, endreçar, educar, consolar, animar, pentinar, posar a dormir i tantes altres feines quotidianes que si no hi pensem detingudament resten invisibles. Per tant, cuidar és treballar i per això, des dels feminismes, parlem també de treballs de la llar i de les cures.

De fet, aquest tipus de tasques no sempre s'ha considerat una feina, ni cuidar s'havia inclòs en la definició de treballs. Com apunta Amaia Pérez Orozco (1977),³ la producció i reproducció de la vida s'ha considerat treball reproductiu en contraposició

al treball productiu en una relació desigual. La societat i els seus governs han tendit a prioritzar el treball productiu en la seva definició, però també en l'organització econòmica i social col·lectiva. Per això, des de l'Economia Feminista es reivindica una nova mirada, com a ruptura respecte a la inèrcia que portem, que implica posar les cures, la reproducció i sostenibilitat de la vida al centre i fer-hi virar l'economia i la resta de polítiques.⁴

Considerar la dimensió col·lectiva de les cures és clau. Les cures també són imprescindibles per al funcionament de la nostra societat i economia. Permeten el desenvolupament personal i generen la força de treball que fa que funcioni l'economia. Com diu Silvia Federici (1942) fins i tot en els temps actuals on les màquines fan tantes coses per si soles,⁵ no existirien ni feines ni producció si no fos pel que és el resultat de la nostra gestació. Endemés, hi ha cures que també es poden fer col·lectivament

i, fins i tot, fora de casa i més enllà de les persones i en relació amb l'entorn. Per exemple, plantar arbres al bosc després d'un incendi o possibilitar relacions pacífiques i lliures de violències en una comunitat local. Per tant, les cures tenen aquesta triple vessant. Per una banda, com a desenvolupament personal. Per l'altra com a possibilitadora del progrés econòmic col·lectiu. I finalment, com una connexió, d'una forma interdependent entre persones, però també col·lectivament i amb l'entorn. I justament aquesta dimensió més col·lectiva és clau per a comprendre la necessitat de la corresponsabilització pública vers les cures.

Cures altament feminitzades i preocupació central dels feminismes

La divisió sexual del treball de caire patriarcal i la conseqüent desresponsabilització històrica dels homes, governs i mercats fa que cuidar sigui encara una feina tan feminitzada i tan precaritzada. Per tant, les cures són un espai altament relacionat amb les desigualtats de gènere. Per aquest motiu no és d'estranyar que, sobretot des

2 CARRASCO BENGÓA, *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*; BENERÍA, «Reproduction, production and the sexual division of labour».

3 PÉREZ OROZCO, «Del trabajo doméstico al trabajo de cuidados».

4 CARRASCO BENGÓA, *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*.

5 FEDERICI, *Caliban i la bruixa: dones, cos i acumulació primitiva*.

Durant anys el debat feminista ha estat protagonitzat per les controvèrsies entre els feminismes de la igualtat i de la diferència

dels anys 1970, les cures siguin objecte d'estudi i reivindicació dels feminismes. El debat acadèmic connectat amb els feminismes i la política feminista fa temps que bull al nostre país, així com internacionalment. Aquest debat no és lliure de tensions entre les diverses corrents feministes i les diverses apreciacions i solucions que proposen.⁶

Durant anys el debat feminista ha estat protagonitzat per les controvèrsies entre els feminismes de la igualtat i de la diferència. Per una banda, els feminismes de la igualtat han primat la participació de les dones en el treball remunerat en condicions d'igualtat amb els homes. Per això, no se senten tan còmodes reivindicant les cures *per se* i tendeixen, per exemple, a centrar-se en la millora en l'abordatge de les necessitats de cures per facilitar la conciliació en la versió més liberal. En la vessant socialista se centren en la dignificació dels

treballs de cures remunerats, pel que fa a igualtat de drets i condicions laborals, en la visibilització del conflicte capital-vida i en reivindicar les cures com a treballs, així com les nocions de treball domèstic, de la llar o treball reproductiu. Els feminismes de la diferència, en canvi, emfasitzen el fet diferencial de les dones i se centren en reivindicar la centralitat de les cures, amb el perill de certs essencialismes que naturalitzen les cures en les dones i la feminitat. Denuncien el caràcter patriarcal de l'organització social i econòmica, la desigual distribució del poder i valor social i polític d'allò privat, feminitzat i personal, amb el lema que allò personal és polític. Proposen, entre d'altres, un increment dels permisos i prestacions de maternitat, una limitació a les tecnologies de control dels cossos de les dones, així com solucions comunitàries i intenses vers les cures.

Més recentment els feminismes postmoderns, emfasitzen noves problemàtiques, però també oportunitats teòriques i pràctiques que brinden les mirades diverses i interseccionals respecte a les cures.

Així, denuncien el menysteniment de les mirades del sud, les veus i experiències de les dones racialitzades i migrades vers les cures i la invisibilització de les vivències de cures més enllà de l'heterosexualitat, així com exploren el rol de les tecnologies, també en els treballs reproductius. Relacionen les cures amb les particularitats de les noves diversitats familiars, les oportunitats no heteronormatives, les noves masculinitats, els límits i potencialitats de les tecnologies, així com exploren les situacions, discriminació i explotació vers les dones migrades, les particularitats nord-sud de la crisi de cures o les cadenes globals de cures.

De fet, darrerament, les cures han estat en el centre de les reivindicacions feministes arreu del món en les celebracions del 8 de març. I és que des de tombant del segle XXI la recerca, diàleg i reivindicació al voltant de les cures ha estat de creixent interès acadèmic, social i polític, també en el context català. Aquí també tenim la sort de poder comptar amb pioneres i referents internacionals de l'economia, la història, l'antropologia, la sociologia o l'art feminista

6 ICCIA; SAINSBURY, «Gendering welfare state analysis: Tensions between care and paid work»; CARMONA GALLEGU, «La resignificación de la noción de cuidado desde los feminismos de los años 60 y 70»; ZECHNER, *Commoning Care & Collective Power*.

Els feminismes denuncien la forta aliança entre l'heteropatriarcat, el capitalisme i el neocolonialisme i s'endinsen en aquesta relació per contestar-la

que s'han preocupat de les cures; el debat, actualment, és molt actiu.⁷ Pels feminismes les cures són centrals i impliquen fer preguntes necessàries, però incòmodes i encara poc resoltes en la pràctica social i política. Entre d'altres es plantegen: què està passant amb les cures? Per què els treballs de cures no són els que tenen més valor i són els més ben remunerats en la nostra societat? Per què les polítiques de cures no són prioritàries i com s'hi podrien tornar? Per què la nostra economia no s'orienta a sostenir la vida i el planeta, sinó més aviat l'extreu sense límits i sense pensar en les conseqüències? Per què seguim mantenint

la cultura de la violència i no apostem més per una cultura de la cura? Com es podria revertir la situació? Com fem possible conciliar? I, com ho fem en un context de digitalització creixent? Per què els homes no cuiden igual? Per què menystenim els drets a les dones migrades que ens cuiden? Com ens cuidem i en millors condicions? Com generem coresponsabilitats vers les cures? Per què no apostem prioritàriament pels drets i deures de cura? Com es pot fer fora de la lògica tradicional? Quin rol hi ha de jugar la política pública? I les comunitats? Per explicar-ho, actualment els feminismes denuncien la forta aliança entre l'heteropatriarcat, el capitalisme i el neocolonialisme i s'endinsen en aquesta relació per contestar-la i plantejar fórmules que des de la política s'han d'escoltar per fer avançar les nostres societats.

Aterrant les necessitats i la crisi de cures en el context català

La Covid-19 ens ha mostrat les necessitats de cures que tenim, com d'interdependents som les persones entre nosaltres i amb el nostre entorn. I, de fet, s'ha tornat a fer evident

el dèficit i la crisi de cures que ja apuntà la sociòloga nord-americana Arlie Hochschild (1940) a mitjans de la dècada de 1990⁸ i que s'agregà amb la darrera crisi econòmica.⁹ L'actual sistema resulta incapaç de garantir el benestar d'amplis sectors de la població i, per tant, les dificultats per cuidar i ser cuidats esdevenen generalitzades, també a Catalunya. Això, entre d'altres, també comporta el risc d'una nova refamiliarització de les cures, amb els impactes que això comportaria sobre les dones.

Les necessitats de cures són creixents a Catalunya. Segons Idescat, la nostra població cada vegada està més envellida i, amb això, també creix el nombre de persones dependents. El 2021 l'índex d'envelliment se situava en un 127,1.¹⁰ Però atès

8 HOCHSCHILD, «The culture of Politics: Traditional, post-Modern, cold-Modern and Warm-Model Ideals of Care».

9 EZQUERRA, «Acumulación por desposesión, género y crisis en el Estado español».

10 Índex d'envelliment: població de 65 anys i més per cada 100 habitants de menys de 15 anys. Índex de sobreenvelliment: població de 85 anys i més per cada 100 habitants de 65 anys i més. Índex de dependència global: Població de 65 anys i més i de menys de 15 anys per cada 100 habitants de 15 a 64 anys. Dades disponibles a: <www.idescat.cat>.

7 BENERÍA, «Reproduction, production and the sexual division of labour». BORDERÍA (et al.), *El trabajo de cuidados: historia, teoría y políticas*; CARRASCO BENGOA, *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*; TORNOS, «El trabajo de cuidados: un camino para repensar el bienestar»; MORENO-COLOM; COSP; CATALÀ, «La masculinización del tiempo dedicado al trabajo doméstico rutinario»; EZQUERRA; DE EGUIA HUERTA, «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya». COMAS D'ARGEMIR CENDRA, «Hombres cuidadores: Barreras de género y modelos emergentes»; LLOPIS, *La revolución de los cuidados*; VIVAS, *Mama desobedient. Una mirada feminista a la maternitat*; VERGES BOSCH, «Com generem polítiques de conciliació feministes i fomentem coresponsabilitats?»; CARRASQUER, «El redescubrimiento del trabajo de cuidados. Algunas reflexiones desde la sociología»; ALMEDA; BATTHYÁNY, «Género, desigualdades sociales y pandemia por Sars-Cov-2».

A Catalunya tenim aproximadament 1,21 fills per dona i la xifra ha baixat sostingudament en les darreres dècades

que tenim una de les esperances de vida més elevades d'Europa i del món, l'índex de sobreenvelliment, resulta en un dels més elevats d'Europa i se situa en un 16,9. Tampoc hem d'oblidar que, segons les estadístiques de persones amb discapacitat pel 2021,¹¹ aproximadament 635.000 persones tenen algun tipus de discapacitat reconeguda a Catalunya, aproximadament el 8% de la població catalana.

Endemés, el tipus de família nuclear, heterosexual i biparental, que tradicionalment s'esperava que donés resposta a aquestes necessitats també s'ha modificat i ha anat disminuint a favor d'una gran diversitat familiar més complexa.¹² Les famílies monoparentals ja són més del 10% de de les famílies, i d'aquest, més del 80% estan encapçalades per dones.¹³ Les famílies reconstituïdes també creixen, així com les que no es defineixen heterosexuals i les llars unipersonals. Fins i tot, s'ha instaurat

culturalment, i no pas biològicament, el que algunes autories ja anomenen la infertilitat estructural.¹⁴ És a dir, prop d'un 25% de les dones de la nostra generació no tindran fills per motius polítics i socials.¹⁵

També ha canviat la nostra relació amb els fills i filles i la maternitat.¹⁶ A Catalunya tenim aproximadament 1,21 fills per dona i la xifra ha baixat sostingudament en les darreres dècades. També els tenim molt tard: tenim el primer fill de mitjana per sobre dels 31 anys, novament per sobre de la mitjana europea.¹⁷ Tot i que el nombre de fills que tenim és un dels més baixos d'Europa, el rol de la infància ha pres centralitat en les darreres dècades i, les famílies dediquen bona part dels seus interessos i recursos a la criança dels seus infants.

Destaca encara que no estan resoltes les tensions vers les maternitats

i parentalitats diverses. Més enllà de la maternitat patriarcal i sacrificada o la maternitat neoliberal i subordinada al mercat hi ha vies per explorar.¹⁸ De fet, no tenim ni els fills i filles que voldríem, ni la satisfacció amb les possibilitats de conciliació, especialment quan són menors d'edat, i un elevat conflicte entre les diverses esferes vitals, especialment les dones.¹⁹ Per això ens cal observar també què ocorre amb el mercat laboral.

Treballs mercantilitzats i gènere

En les darreres dècades l'entrada formal de les dones en el mercat de treball ha estat creixent, especialment de les dones amb fills i filles menors. Això vol dir que el model tradicional de participació al mercat laboral de «l'home sustentador» ha anat virant cap a un model de «doble sustentació». Ara bé, el model tradicional no ha patit encara un veritable canvi de sentit. Només s'ha erosionat

11 Disponible a: <www.dretssocials.gencat.cat>.

12 EZQUERRA; DE EGUIA HUERTA, «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya».

13 Disponible a: <www.idescat.cat>.

14 ÁLVAREZ; MARRE, «Motherhood in Spain: from the 'Baby Boom' to 'Structural Infertility'».

15 ESTEVE; DEVOLDER; DOMINGO, «La infecunditat a Espanya: tic tac, tic tac, tic tac!!!».

16 VIVAS, *Mama desobedient. Una mirada feminista a la maternitat*.

17 Disponible a: <www.idescat.cat>.

18 VIVAS, *Mama desobedient. Una mirada feminista a la maternitat*.

19 EUROFOUND, «Living, working and COVID-19, COVID-19 series».

Aproximadament el 92% dels permisos d'excedència per cuidar els fills i filles els prenen les dones

i segueix ancorat en la idea original patriarcal de la divisió sexual del treball, dicotòmica, heteronormativa i, sovint, encara naturalitzada. Per això, encara, aproximadament el 92% dels permisos d'excedència per cuidar els fills i filles els prenen les dones.²⁰ Encara set de cada deu persones que treballen remuneradament a temps parcial són dones. Les dones encara dediquen el doble d'hores al dia a les feines de la llar i de les cures no remunerades que els homes i pateixen més pobresa de temps. Encara la càrrega total d'hores de treball, remunerades i no remunerades, és major per a les dones.

Això vol dir que la conciliació encara es planteja d'una manera que privilegia un mercat laboral masculinitzat, i les seves demandes, per sobre d'unes cures altament feminitzades, i les seves necessitats. Per això els problemes de conciliació encara s'espera que els pateixin o els arreglin elles, com puguin, de manera individualitzada o en el marc familiar heterosexual sobretot. Per això les possibilitats de conciliació milloren

20 OBSERVATORI CATALÀ DE LA IGUALTAT DE GÈNERE, «Les dones a Catalunya, 2021».

en el cas de parelles del mateix sexe on la divisió sexuada del treball deixa de tenir sentit.²¹ Per això són encara minoritaris els casos de millora en la conciliació on els homes s'involucren i assumeixen els treballs de cures.²²

En la nostra societat, doncs, encara continuem fent responsables dels treballs de cures a les dones, demanant la seva disponibilitat total vers la família. Ara bé, això passa en un context on creix la demanda de disponibilitat total de les dones a la feina remunerada. I això mateix, se suma a d'altres discriminacions de gènere i també fa tan difícil l'assoliment de la igualtat en el mercat de treball. Per això la bretxa salarial de gènere se situa encara en un 20,6%.²³ Per això també persisteix la segregació vertical i els homes encara estan sobrerrepresentats en càrrecs de direcció. Per això, persisteix la segregació horitzontal en el treball remunerat i, per exemple, els

21 ROTHBLUM, «Division of workforce and domestic labor among same-sex couples».

22 COMAS D'ARGEMIR CENDRA, «Hombres cuidadores: Barreras de género y modelos emergentes».

23 OBSERVATORI DEL TREBALL I EL MODEL PRODUCTIU, «El mercat de treball en perspectiva de gènere».

homes són aproximadament el 70% de treballadors en el sector tecnològic i les dones més del 80% en l'àmbit de les cures.

Si ens endinsem en les particularitats del sector de les cures i de la situació i condicions de les treballadores de la llar i de les cures s'evidencia, novament, el menyspreu de la societat vers les cures i les múltiples desigualtats que comporta. És un dels sectors més mal remunerats, amb més informalitat, més temporalitat i més parcialitat.²⁴ S'estima que vora un 30% del treball de la llar i de les cures remunerat es fa sense contracte laboral.²⁵ Aproximadament el 95% són dones, i el 42% migrades, sobretot de països no comunitaris.²⁶ De fet, s'estima que una de cada tres persones que hi treballen es troba al llindar de la pobresa.²⁷ Val a dir que la irregularitat administrativa i la

24 FULLADOSA-LEAL (et al.), «Sobre drets, reivindicacions i polítiques amoroses entorn de les feines de la llar i les cures»; EZQUERRA; DE EGUÍA HUERTA, «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya»; CAÑADA, *Cuidadoras*.

25 PARELLA, «El sector del trabajo del hogar y de cuidados en España en tiempos de COVID-19».

26 CAÑADA, *Cuidadoras*.

27 OXFAM, «Esenciales y sin derechos».

Les possibilitats de conciliació milloren en el cas de parelles del mateix sexe on la divisió sexuada del treball deixa de tenir sentit

boral que es manté en aquest sector provoca una elevada exposició i indefensió davant d'injustícies i, fins i tot, situacions tan extremes com l'explo-tació laboral i, fins i tot, les violències sexuals.²⁸ Per això el món laboral i de gènere tampoc es pot entendre deslli-gat d'altres àmbits de política pública, com les polítiques d'estrangeria i migració. Urgeixen millores clau en aquest sentit i quan ens endinsem en les cures es fa evident.

Dels principals reptes i propostes de política pública vers les cures

De les pàgines anteriors se'n despre-nen una sèrie de reptes principals, que cal entendre entrelaçats. D'aquí se'n deriven algunes necessitats i propostes de polítiques públiques del context català que pot ser interes-sant visibilitzar. Apunten al reconei-xement de les cures, la dignificació dels treballs de la llar i de les cures, i la seva relació amb els usos del temps, i, finalment, a la correspon-sabilitat pública vers les cures.

28 CAÑADA, *Cuidadoras*; BOFILL; VÉLIZ, *Una vio-lència oculta. Assetjament sexual en dones migrades treballadores de la llar i de les cures*.

Cal reconèixer les cures i donar-hi valor. Això implica desenvolupar polí-tiques de visibilització de les necessi-tats de cures, i dels treballs i sectors associats, així com de sensibilització per avançar en els drets i deures vers les cures. Per una banda, aquest reconeixement es podria materia-litzar en programes de formació en cures i el seu valor, tant a les escoles, com entre els homes i la societat en general. Per altra banda, es podria concretar en una millora de polítiques d'intercanvi d'informació i visibilitza-ció de les cures, per exemple en l'es-tabliment i acció en grups de treball i espais de diàleg públic-comunitaris amb agents clau d'aquests àmbits. També és important la generació de dades periòdiques, públiques i siste-màtiques que permetin diagnosticar adequadament l'àmbit de les cures, fins i tot respecte a la seva contribu-ció a l'economia. Finalment, també es podria concretar en reconèixer l'experiència prèvia en cures, així com generar títols professionals o, fins i tot, considerar el treball de cures en el còmput de la cotització que afecta-ria les pensions futures.

Cal també avançar en la dignificació dels treballs de la llar i de la cura.

Això implica, necessàriament, endin-sar-nos en les condicions laborals i la revalorització dels llocs de treball que impliquen cures. El juny del 2022 el govern espanyol va ratificar el conveni 189 de l'OIT. Aquest conveni s'aprovà fa més de deu anys i la seva ratificació ha estat una demanda recurrent del moviment feminista i de les treballadores.²⁹ Això signi-ficarà, quan es formuli legalment a l'ordenament estatal, una millora en drets i condicions laborals substanci-al com la possibilitat d'equiparació al règim general de la seguretat social, el dret a l'atur i la limitació del salari en espècie i de l'acomiadament per desistiment. Ara bé, caldrà veure com es fa efectiu i com s'aborda la regularització administrativa de les treballadores migrades, així com del treball de la llar i de les cures informals en general, per tal que, definitivament, s'equiparin drets, es professionalitzi i es generi igualtat. Millorar la progressió de totes les dones en el treball mercantilitzat im-plica, definitivament, donar atenció al

29 CARRASCO BENGUA, *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*; FULLA-DOSA-LEAL (et al.), «Sobre drets, reivindicacions i polítiques amoroses entorn de les feines de la llar i les cures».

Millorar la progressió de totes les dones en el treball mercantilitzat implica, definitivament, donar atenció al sector de les cures en el seu conjunt

sector de les cures en el seu conjunt. De fet, com hem vist, cal avançar en l'equitat de gènere en tot el mercat de treball. Seria massa extens entretenir-me en totes les mesures, però també convé incidir i incrementar en aquelles que afavoreixen la conciliació entre les diverses esferes vitals. D'aquesta manera, quan reorganitzem el temps no ho hem de fer des de la centralitat del treball mercantilitzat, sinó de les necessitats de cures. Això permetria veure el temps fluid i flexible, prioritant les necessitats humanes més essencials per davant de la maximització econòmica.

Finalment, cal corresponsabilitzar-nos vers les cures. Això vol dir assumir que les cures són una responsabilitat col·lectiva. Cal regenerar-nos prioritant les cures perquè esdevinguem comunitats, pobles, ciutats i un país cuidador. I això implica un canvi cultural, i estructural, social i polític en la nostra societat. Això significa que les cures, públiques i privades, han de ser objecte de política pública i prioritzades. Els governs, a tots nivells, s'han de fer corresponsables de les cures i han d'impulsar polítiques que facin

que els homes, empreses i comunitats també esdevinguin cuidadors. També vol dir proveir i facilitar serveis públics de cures directament. Respecte a les cures de la gent gran i persones dependents, tant la llei de la Dependència estatal com la Llei 12/2007 de Serveis Socials van significar un avenç en la corresponsabilitat pública vers les cures, però l'austericidi de la darrera crisi econòmica marcà un punt d'inflexió en la seva implementació i transformació creixent que cal revertir.³⁰ Respecte a les cures infantils, el 2021 s'ha engegat el programa Temps x Cures a Catalunya que implica l'ampliació i creació de nous serveis públics de cures infantils destinats a la població d'entre zero a setze anys, fora del temps escolar i arreu de Catalunya. Aquest programa busca consolidar el dret a les cures infantils, avançar en el dret al temps per a les famílies, especialment les dones, i crear ocupació de qualitat en aquest àmbit. Així mateix, la Generalitat s'ha compromès a im-

plementar gradualment la gratuïtat de les escoles bressol. A partir del setembre del 2022 serà ja efectiva la gratuïtat a partir dels 2 anys. La provisió de serveis públics de cura infantil ha estat una reivindicació històrica del moviment feminista que s'ha d'anar consolidant.

Conclusions

Les cures són essencials per a la sostenibilitat de les nostres vides, tant individualment com col·lectivament. Ara bé, fins ara, aquest àmbit i les feines relacionades, s'han atribuït sobretot a les famílies, especialment a les dones. De fet, un dels efectes de la Covid-19 ha estat la refamiliarització i refeminització de les cures. Quan es cuida de manera remunerada també ho fan sobretot les dones i en condicions de gran precarietat. Per tant, les cures encara no han adquirit el reconeixement i atenció política que es mereixen si veritablement apostem per societats i economies de benestar i per la vida.

Des dels feminismes es reivindica fer visibles les cures i la despro-

30 EZQUERRA; DE EGUIA HUERTA, «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya».

Les cures encara no han adquirit el reconeixement i atenció política que es mereixen si veritablement apostem per societats i economies de benestar i per la vida

porcionada presència de les dones fent les feines de cures, però no per seguir el model de bona esposa i mare patriarcal, sinó perquè es faci visible la necessitat de cures i es millori la seva provisió en igualtat. Si es demanda una major presència dels homes, de les institucions públiques i, fins i tot, del mercat en la provisió de les cures, no es contempla que sigui des de la dominació patriarcal i capitalista, sinó en una perspectiva de gènere que capgiri el sistema actual des de l'arrel i el faci equitatiu per tothom. Per això, especialment ara que a Catalunya comptem per primera vegada amb una Conselleria d'Igualtat i Feminismes que, com no podia ser d'una altra manera, incorpora l'abordatge de les cures en una nova Direcció General de Cures, Organització del Temps i Equitat en els Treballs, volem repensar i reivindicar l'acció política conjuntament.

En un context encara marcat per una divisió sexual del treball de caràcter patriarcal cal que decididament els governs prenguin la responsabilitat d'abordar les cures i que es desenvolupin en el marc de

les polítiques públiques per revertir la situació.

Ara convé incidir en la nostra coresponsabilitat vers les cures, de governs, comunitats, ciutats, empreses i dels homes. Les polítiques públiques han d'esdevenir permeables a l'agenda i reivindicacions feministes i implementar de forma creixent polítiques públiques en perspectiva de gènere, especialment relacionades amb les cures. Això implica desenvolupar un gran ventall de polítiques, des de la generació de dades i la sensibilització vers les cures, fins a la formació o la provisió de serveis de cures infantils públiques fora de l'horari escolar. Aquestes accions contribuiran a millorar la progressió de les dones en el treball mercantilitzat, on encara hi ha importants desigualtats a sobrepassar, molt relacionades amb les cures i la seva professionalització digna i generadora de drets. Per això també cal repensar les polítiques econòmiques, laborals i de temps desviant la mirada del màxim benefici al màxim benestar. I aquest canvi passa per centrar-nos en les cures i defugir la lògica heteropatriarcal,

capitalista i neocolonial que ha imperat fins ara. Només així podrem avançar cap a una societat i una economia per a les persones, totes les persones. ■

■ Bibliografia

- ALMEDA, Elisabet; BATTHYÁNY, Karina. «Género, desigualdades sociales y pandemia por Sars-Cov-2». A *Revista Española de Sociología*, vol. 30, núm. 3, pàg. 1-18, 2021.
- ÁLVAREZ, Bruna; MARRE, Diana. «Motherhood in Spain: from the 'Baby Boom' to 'Structural Infertility'». A *Medical Anthropology*, pàg. 1-14, 2021
- BENERÍA, Lourdes. «Reproduction, production and the sexual division of labour». A *Cambridge Journal of Economics*, vol. 3 (3), pàg. 203-225, 1979.
- BOFILL, Silvia; VÉLIZ, Norma. *Una violencia oculta. Assejament sexual en dones migrades treballadores de la llar i de les cures*. Barcelona: Fundació Josep Irla, 2019.
- BORDERÍAS, Cristina (et al.). *El trabajo de cuidados: historia, teoría y políticas*. Madrid: Los Libros de la Catarata, 2018.
- CAÑADA, Ernest. *Cuidadoras*. Barcelona: Icaria, 2021.
- CARMONA GALLEGU, Diego. «La resignificación de la noción de cuidado desde los feminismos de los años 60 y 70». A *En-claves del pensamiento*, núm. 13 (25), pàg. 104-127, 2019.
- CARRASCO BENGUA, Cristina. *Con voz propia: la economía feminista como apuesta teórica y política*. Madrid: Viento Sur, 2014.
- CARRASQUER, Pilar. «El redescubrimiento del trabajo de cuidados. Algunas reflexiones desde la sociología». A *Feminismos y sindicatos en Iberoamérica*, pàg. 97-126, 2020.
- CARRILLO GÓMEZ, Silvia. *Abordant la crisi de les cures: polítiques, treballs i experiències locals*. Barcelona: ICPS, 2019.
- CICCIA, Rossella; SAINSBURY, Diane. «Gendering welfare state analysis: Tensions between care and paid work». A *European Journal of Politics and Gender*, núm. 1 (2), pàg. 93-109, 2018.
- COMAS D'ARGEMIR CENDRA, Dolors. «Hombres cuidadores: Barreras de género y modelos emergentes». A *Psicoperspectivas*, vol. 15 (3), pàg. 10-22, 2016.
- EUROFOUND. *Living, working and COVID-19, COVID-19 series*. Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2020.
- EZQUERRA, Sandra. «Acumulación por desposesión, género y crisis en el Estado español». A *Revista de economía crítica*, núm. 14, pàg. 124-147, 2012.
- EZQUERRA, Sandra; DE EGUIA HUERTA, Maria. «¿Redistribución de los cuidados? El papel de la familia, el mercado y las políticas públicas en Catalunya». A *Política y Sociedad*, núm. 57 (3), 2020.
- ESTEVE, Albert; DEVOLDER, Daniel; DOMINGO, Andreu. «La infecunditat a Espanya: tic tac, tic tac, tic tac!!!». A *Perspectives Demogràfiques*, núm. 1, pàg. 1-4, 2016.
- FEDERICI, Silvia. *Caliban i la bruixa: dones, cos i acumulació primitiva*. Barcelona: Virus, 2018.
- FULLADOSA-LEAL, Karina (et al.). «Sobre drets, reivindicacions i polítiques amoroses entorn de les feines de la llar i les cures». A *Revista ideas*, núm. 47, 2019.
- HOCHSCHILD, Arlie. «The culture of Politics: Traditional, post-Modern, cold-Modern and Warm-Model Ideals of Care». A *Social Politics*, núm. 2 (3), pàg. 333-346, 1995.
- LLOPIS, Maria. *La revolución de los cuidados*. Tafalla: Txalaparta, 2021.
- MORENO-COLOM, Sara; COSP, Marc Ajenjo; CATALÀ, Vicent Borràs. «La masculinización del tiempo dedicado al trabajo doméstico rutinario». A *Reis: Revista española de investigaciones sociológicas*, núm. 163, pàg. 41-58, 2018.
- OBSERVATORI CATALÀ DE LA IGUALTAT DE GÈNERE. «Les dones a Catalunya, 2021» [en línia]. Disponible a: <www.dones.gencat.cat>.
- OBSERVATORI DEL TREBALL I EL MODEL PRODUCTIU. «El mercat de treball en perspectiva de gènere» [en línia]. Disponible a: <www.observatorit treball.gencat.cat>.
- OXFAM. «Esenciales y sin derechos» [en línia]. Disponible a: <https://cdn2.hubspot.net>.
- PARELLA RUBIO. «El sector del trabajo del hogar y de cuidados en España en tiempos de COVID-19». A *Anuario CIDOB de la Inmigración*, pàg. 101-114, 2020.
- PÉREZ OROZCO, Amaia. «Del trabajo doméstico al trabajo de cuidados». A *Con voz*

propia: la economía feminista como apuesta teórica y política. Madrid: Viento Sur, 2014.

ROTHBLUM, Esther D. «Division of workforce and domestic labor among same-sex couples» A *Gender and time use in a global context*. Nova York: Palgrave Macmillan, pàg. 283-303. 2017.

TORNS, Teresa (et al.). «El trabajo de cuidados: un camino para repensar el bienestar». A *Papeles de relaciones ecosociales y cambio global*, núm. 119, pàg. 93-101, 2012.

VERGÉS BOSCH, Núria. «Com generem polítiques de conciliació feministes i fomentem corresponsabilitats?». A *Revista Idees*, 2020.

VIVAS, Esther. *Mama desobedient. Una mirada feminista a la maternitat*. Barcelona: Ara llibres, 2019.

ZECHNER, Manuela. *Commoning Care & Collective Power*. Viena: Transversal Texts, 2021.